

Bischof) u kojemu E. Tóth uvjerljivim argumentima odbacuje uistinu iznenađujuću pretpostavku o tome da se toponim *Scarbantia*, spomenut u pasiji siscijskog mučenika svetoga Kvirina, ne odnosi na istoimeni grad u Mađarskoj, današnji Sopron, nego na *Bassiana(e)* u Donjoj Panoniji.

Branka Migotti

* * * * *

HISTRIA ANTIQUA. Časopis Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, sv. 10, god. 2003., Pula, 2003.

Međunarodni istraživački centar za arheologiju nedavno je objavio 10. jubilarni broj *Histriae Antiquae*, časopisa koji već deset godina u pismenom obliku donosi priopćenja izložena na međunarodnim arheološkim savjetovanjima koje svake godine u Puli organiziraju Sveučilište u Zagrebu – Međunarodno središte hrvatskih sveučilišta u Istri i Međunarodni istraživački centar za arheologiju – Medulin. Te ustanove, naime, u Puli upriličuju godišnje međunarodne arheološke skupove poznate po tome što su svaki put obilježeni drugačijom temom o kojoj zatim referiraju okupljeni znanstvenici iz Europe.

Tema savjetovanja organiziranog godine 2001. bila je *Voda kao izvor života*, s namjerom da se pokaže kako je voda, kao neosporan uvjet za nastanak i razvoj života, utjecala na filozofiju i religiju, graditeljstvo i ekonomiju, odnosno na ljudsku svakodnevicu od pretpovijesti do konca antike. Izlazak ovoga broja *Histriae Antiquae* zgodno se poklopio s nezapamćenom sušom koja je iste godine pogodila Europu, što je časopisu dalo izvjesnu dozu aktualnosti s obzirom na pružanje odgovora na pitanje kako su daleko nerazvijenija društva koja su nam prethodila na ovome prostoru rješavala problem opskrbe vodom za piće i navodnjavanje. Iako nas voda kao prirodno bogatstvo određuje kao živa bića, ona je arheološki često teško uhvatljiva i ne može se točno ustanoviti na koje je sve načine utjecala na ljudsku svakodnevicu, duhovni život ili politiku. Ovaj je broj časopisa, zahvaljujući različitom pristupu sudionikâ zadanoj temi, ponudio raznolike poglede na vodu, prirodni resurs bez kojeg život i civilizacija nisu mogući. Stručnjaci okupljeni oko spomenute teme djeluju u različitim granama arheologije i dolaze iz različitih geografskih okruženja. Deseti broj časopisa *Histria Antiqua* sadržava 303 stranice, odnosno 26 izvornih znanstvenih članaka na kojima je radio 21 znanstvenik iz Hrvatske, četvero iz Italije i po jedan iz Francuske, Makedonije, te Bosne i Hercegovine.

Časopis počinje s uvodnom riječi glavne urednice Vesne Giradi Jurkić, nakon čega slijedi njezin prilog *Izvori i vodoopskrba antičke Pule* (11-21). U njemu je prikazano hidrokomunalno uređenje rimske Pole koje se temeljilo na kaptiranim izvorima u gradu, komunalnim cisternama i akveduktu. Arheološki nalazi svjedoče o odličnoj razrađenosti hidroinfrastrukture koja je žiteljima Pole omogućavala visok standard života.

Francuski arheolog **Francis Tassaux** ponudio je razmatranje o duhovnom aspektu vode u radu *Divinités des eaux en Gaule romaine: Borvo et Damona* (23-34) u kojem govori o ikonografiji i obliku štovanja galskih božanstava izvora Borva i Damona, koji pak svoje korespondente nalaze u Španjolskoj i Istri.

Marin Zaninović autor je rada *Voda i naselja na središnjoj ilirskoj obali i otocima* (35-43) u kojem je slikovito prikazao kako su prirodni izvori bili preduvjet za stvaranje naselja u Dalmaciji od prapovijesti do antike.

Temu utjecaja tekuće vode na stvaranje naselja na dalmatinskoj obali i u njenom zaletu razradio je i **Brunislav Marijanović** u članku *Višeznačnost vode u životu prapovijesnih zajednica na jadranskom području* (45-55), s time da se ograničio na život u neolitičkim naseljima, s posebnim naglaskom na Ravne kotare.

Sineva Kukoč ponudila je svoje viđenje rituala žrtvovanja konja potapanjem u moru, o kojem su pisali antički izvori, i usporedila ga sa svjedočanstvima iz indoeuropske baštine u radu *Žrtvovanje konja na Jadranu u Iliriku* (57-64).

Slijedi rad **Tončija Burića**, *Hidronimija i vodoopskrbni sustavi trogirskoga distrikta kroz povijest* (65-74), u kojem je dat prikaz organizacije opskrbe vodom na trogirskom području od neolitika do danas; autor se osvrnuo i na problem preslojavanja romanskih i slavenskih hidronima na trogirskom području kao na posljedicu kontinuiteta, odnosno diskontinuiteta u korištenju pojedinih izvora i lokava od antike do srednjeg vijeka.

Jagoda Mardešić je u prilogu *Salona i Salon* (75-82) kroz rezultate arheoloških istraživanja prikazala odnos Salone i rijeke na čijim obalama leži ta antička metropola, s obzirom na to da su organizacija prostora i gradnja na području grada predodređeni tokom rijeke, ali i podzemnim vodama odnosno močvarnim zemljištem.

U radu *Epigrafski podaci o korištenju vode u Liburniji* (83-89) **Miroslav Glavičić** prikupio je epigrafičke spomenike koji svjedoče o potrebi i brizi za osiguravanjem pitke vode u rimskim gradovima Liburnije.

U članku *Izvori pitke vode u okolici Osora* (91-96) **Jasminka Ćus-Rukonić** kartirala je izvore pitke vode u okolici grada Osora, raspravljajući o mogućem načinu opskrbe Osora pitkom vodom tijekom antike i srednjega vijeka.

Alka Starac donosi *Nalaz Kacijeve stele* (97-102), nađene 2002. na antičkoj nekropoli Galižana u Puli, te opisuje njene onomastičke, paleografske i likovne osobine.

U radu *Voda u prapovijesnoj religiji* (103-117) **Hrvoje Potrebica** osvrće se na ulogu vodâ u religiji brončanog i željeznog doba s posebnim naglaskom na ritualno bacanje žrtava i votivnih darova u vodu, objašnjavajući arheološki dokumentirane pojave antičkim i indoeuropskim mitovima.

Simbolikom vode u religiji također se pozabavio i **Željko Miletić** u prilogu *Čežnja duše za vlažnošću tijela* (119-123) u kojem obrađuje simboliku vode u mitraizmu.

Snežana Vasilj je u članku *Sliv rijeke Neretve – život kroz tisućljeća* (125-139) dala povijesni pregled neretvanskog sliva od kamenog doba do turskog osvajanja, te se osvrnula na utjecaj rijeke Neretve na ljude koji su živjeli na njenim obalama.

Franca Maselli Scotti i **Paola Ventura** su u radu *Il porto di Tergeste alla luce dei dati storico-archeologici e geologici* (141-147) dale kratak prikaz arheoloških istraživanja koja su se odvijala na području luke antičke Tergeste i uz to osnovne informacije o položaju, trajanju i intenzitetu prometa te antičke luke.

U radu *Vjedrice hrvatskog ranog srednjovjekovlja* (149-166) **Željko Tomičić** obradio je nalaze drvenih vjedrica iz ranosrednjovjekovnih grobova; tumači ih kao grobni prilog koji simbolizira vodu zagrobnog života, pripisavši toj specifičnoj skupini nalaza duhovni značaj.

Marina Šimek je na primjeru arheoloških lokaliteta varaždinskog područja pokazala kako je voda preduvjet za postojanje naselja te kako su tijekom prošlosti tekućice predstavljale najbolji način prevoženja ljudi i roba; svoje je spoznaje uobličila u bogato ilustriranom članku *Drava i pritoci – vodeni i životni tokovi* (167-176).

U radu *Siscia – grad na tri rijeke* (177-194) **Marija Buzov** na jednom je mjestu prikupila informacije o siscijskom vodovodu, do kojih se najčešće došlo zahvaljujući zaštitnim istraživanjima na području grada Siska. Autorica se osvrnula i na strateško-prometnu ulogu doline Save, s posebnim naglaskom na Sisciji.

O neraskidivoj vezi između pitke vode i osnivanja naselja govori i rad **Klare Buršić-Matijašić**, *Uloga vode u prapovijesnom naseljavanju Istre* (195-207), ovoga puta na primjeru istarskih pretpovijesnih arheoloških lokaliteta.

Kristina Džin je u svome prilogu *Rimske terme u Istri* (209-217) dala pregled istraženih rimskih termalnih kompleksa na području Istre.

Marija Obad-Vučina u članku *Pulski izvor pitke vode kao umbilikus centurijacije agera antičko-rimske Coloniae Iuliae Polae i ishodište premjere grada Polae* (219-230) dokazuje, kako sam naslov kaže, da je kao ishodišna točka centurijacije pulskog agera korišten izvor pitke vode koji je bio od presudne važnosti za uspješan urod u mediteranskoj istarskoj klimi.

Vlasta Begović-Dvoržak se radom *Nimfej, vodospreme i sustav opskrbe vodom vile u uvali Verige na Brijunima* (231-245) još jednom osvrnula na poznati lokalitet Verige, prikazavši ovom prilikom sustav vodoopskrbe te luksuzne *villae rusticae*.

Maria Teresa Lachin i **Guido Rosada** raspravljaju o toponimu Quaeri u Istri, spomenutome na *Tabuli Peutingeriani*, kao o mogućem termalnom kompleksu uz tok rijeke Rižane (*Le vignette Ad Aquas nella Tabula Peutingeriana: Il caso di Quaeri in Istria*, 247-254).

Članak *Heraklea Lyncestis i voda* (255-261) sadrži podatke o nalazima vodovoda, termalnih kompleksa i nimfeja tog odlično očuvanog antičkog grada, a prikupio ih je makedonski arheolog **Tome Janakievski**.

Ivo Fadić je u svome radu *Zdenci antičkog Jadera (263-276)* prikazao nalaze bunara koji su iskopani i korišteni za postojanja antičkoga Jadera. Autor na temelju rezultata istraživanja zaključuje kako postojeći vodovod nije mogao u potpunosti zadovoljavati potrebe za pitkom vodom, već da su građani morali kopati i bunare na području grada. Bogate ilustracije kojima je rad opremljen prikazuju bunare i kao vrijedne zatvorene arheološke cjeline, zbog čega oni postaju nalazi važni za utvrđivanje jaderske kronologije.

Aleksandra Faber u članku *Cezarova flota i izvori kod Krčkog mosta (277-288)* opisuje ranorimske utvrde i luku u uvali Voz na Krku i raspravlja o mogućnosti da se upravo u toj uvali odvijala bitka *ad Curici portum* iz Cezarovih građanskih ratova, a osvrće se i na problem opskrbe pitkom vodom, neophodne za stacioniranje većeg broja vojnika.

Ante Milošević radom *Život uz rijeku Cetinu u Sinjskom polju u prapovijesno doba (289-293)* daje pregled naseljavanja središnjeg toka Cetine tijekom pretpovijesti i govori o načinu na koji je Cetina oblikovala život ondašnjih ljudi.

Histria Antiqua br. 10 završava *Dodatkom* s popisom sudionika i programom simpozija održanog od 27. studenog do 1. prosinca 2001.

Zaželimo na kraju što skorije izlaženje sljedeća dva broja ovog poznatog i renomiranog međunarodnog časopisa, koji bi imali sadržavati radove izlagača sa savjetovanja na temu: *Naselja i naseljavanje od prapovijesti do srednjeg vijeka*, te onoga sljedećega na temu: *Ekonomija i trgovina kroz povijesna razdoblja*.

Tino Leleković